

ÂŞIK ŞİİRİNDE KARI-KOCA BAĞLAMINDA SEVGİ, HASRET VE GEÇİMSİZLİK*

Dr. Doğan KAYA

Bir toplumun sağlıklı olmasında hiç şüphesiz ailenin büyük bir payı vardır. Meseleye bu açıdan bakıldığında, Türk tarihinde, dolayısıyla Türk kültüründe aile yapısının sağlam temellere dayandığı görülür. Bunun gerçekleşmesi birtakım faktörlere bağlıdır. Bunların başında, sevgi, sadakat, dürüstlük ve anlayış gelir. Sıraladığımız faktörlerin eksikliği, elbette ki, yuvada birtakım huzursuzluklara yol açar. Böylelikle ilişkiler, ilerleyen zaman içerisinde ilk senelere göre farklı şekillerde tezahür etmeye başlar.

Eşlerin birbirine karşı ilişkisi, durumu, tavrı çoğu zaman edebiyatımıza da konu olmuştur. Hatta hikâye, tiyatro ve romanda işlenen konuların başında, aile ve dolayısıyla eşler konu edinilmiş, bu hususta yüzlerce binlerce eser yazılmıştır. Ne var ki, aynı bu hususa, yani eşlerin birbirine olan yaklaşımına, şiirde aynı oranda yer verilmemiştir.

Biz bu çalışmamızda, meseleye âşık şiiri cephesinden bakacağız.

Âşık edebiyatında hemen her konuda şiir vücuda getirmiş olan âşıklar, bu konuda da kayıtsız kalmamışlar, zaman zaman duygularını, tavırlarını, düşüncelerini şiire yansıtmışlardır. Ne var ki bugüne kadar bu konuda herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Geniş bir çalışma konusu olan eş ilişkileri konusuna, biz örnek olması bakımından ana hatlarıyla temas edeceğiz ve ağırlıklı olarak Sivaslı âşıklar başta olmak üzere bazı âşıklarımızın şiirleriyle konuyu yansıtmaya çalışacağız.

Eşlerin birbirleriyle olan ilişkileri ana hatlarıyla, üç cepheli olarak kendisini gösterir: Sevgi, hasret ve geçimsizlik. Hal böyleyken biz de, yazımızda konuyu bu çerçevede değerlendireceğiz.

* Yayınlandığı yer: *Motif*, S. 27, Ekim-Kasım-Aralık 2001, s. 8-11.

A. SEVGİ

Yuvanın kurulmasında ve bilhassa devamında en önemli faktör, eşlerin birbirine olan sevgisidir. Bütün zorluklar, maddi imkânsızlıklar, problemler sevgi sayesinde ortadan kaldırılır veya asgariye indirilir. Sevgi, sadakat ve güven, ailedeki mutluluğun temel kaynağıdır. Bundandır ki, ayrı karakterde, ayrı terbiye almış ve bazen de ayrı bölgeden olan iki insan, bir arada yıllarca, hatta ölüm ayırıcaya kadar birlikte olurlar. Ailede, bedenler ayrı olsa da düşünce ve gönül birliği tesis edilmiş olur. Eşler baş tacı edilir, eşinin üstüne “başka gül koklanmaz”.

Refik Başaran'ın;

Odana serdim halı

Boyu ireyhan dalı

Maşallah deyin komşular

Kimin var böyle yarı

Susamım, sümbülüm, menevşem aman

Aman Allah çok sevdim yandım (Sapmaz, 2000; 249)

şeklinde söylediği türküde olduğu gibi; eş, sevilen nesnelere bir tutulur.

Kimi zaman da yıllar geçtikçe samimiyet ve bağlılıktan dolayı eşler artık birbirlerine, adlarıyla değil de farklı sıfatlarla hitap eder hale gelir. Sözgelisi; Anadolu’da erkek karısına hitap ederken yahut ondan söz ederken, şu sözlerden birini kullanır: “*Köroğlu, eksik etek, yahu, çorbacı, kül döken, ev sahibi, çocuklar, horanta, yastık yoldaşı, kaşık yoldaşı, karı, eş, hanım, kadın, eksikli, eksik etekeli, kan ayaklı, avrat, yanaşık, çocukların anası, hısım, hatun, yastık düşmanı, bizim ev tarafı, arkadaş, ev uşağı, yastık arkadaşı, be, çocukların anası, adamım, başımın sahibi, yorgan ortağı, kız, ağyar.*”

Kadının da kocasına karşı şöyle seslendiği tespit edilmiştir: “*Hu, efendi, koca, bey, bizim koca, bizim herif, ulan, efendi, ev sahibi, çocukların babası, bizimki, kendisi, eşim, yoldaşım, emmioğlu, dayıoğlu.*” (Uğur, 1948; 63)

Bütün bunlar samimiyet ve sevgiden ve yılların verdiği kaynaşmadan kaynaklanan yaklaşımlardır.

Yaşayan Sivaslı şairlerden olan Kaptanî de eşine karşı samimi duygular içindedir. Türkçe'yi nakış nakış işlediği şu şiirinde, onun sadakat, dürüstlük ve sevginin doruk noktasına ulaştığını görürüz.

BirTanem

*Yıllar yılı koşuyorum, peşinden,
Yorulmadım, yorulmam ki bir tanem!
Bu kadere, razı oldum başından,
Darılmadım, darılmam ki bir tanem!*

*"Seviyorum" diyemedim yüzüne,
Sevmeseydim, dayanmazdım nazına,
Gönül yaralayan acı sözüne,
Kırılmadım, kırılmam ki bir tanem!*

*Sarartıp döndürdün kuru gazele,
Bir söz ver de umudunu tazele,
Yemin olsun, senden başka güzele,
Vurulmadım, vurulmam ki bir tanem!*

*Seni tanımadan sanki ben yoktum,
Âşık oldum sana türküler yaktım,
Aşkınla sel gibi bulanıp aktım,
Durulmadım, durulmam ki bir tanem!*

*Yıllandıkça, sevdan gider derine,
Koyamam kimseyi senin yerine,
Kaptanî'yim inan başka birine,
Sarılmadım, sarılmam ki bir tanem!*

Eş sevgisini konu edinen bir şiir de İsmeti'ye aittir. Hastalanan eşini hastaneye götüren âşık, tahliller sonucu onun göğüs kanseri olduğunu öğrenince dünyası kararır. Bir an ne yapacağını bilemez. Kırk yıllık eşiyile geçirdiği acı-tatlı günler gözünde canlanır. Yapacağı tek şey Yaradan'a dua etmektir. Duygularına hakim olamaz ve hastane koridorunda bulunduğu bir kapıda şunları yazar:

Dua

*İlahi emirle arkadaş olduk,
Ya Rabb'im derdine derman eylesin!
Beraber ağladık beraber güldük,
Ya Rabb'im derdine derman eylesin!*

*Yolumu bekledin, gece yatmadın,
Sofra kurdun, benden önce tatmadın,
Bir tanemi bile çöpe atmadın,
Ya Rabb'im derdine derman eylesin!*

*Her kahrıma sabır ettin taş gibi,
Çöp dökerek yuva yaptın kuş gibi,
Geçen günlerimiz oldu düş gibi,
Ya Rabb'im derdine derman eylesin!*

*Sekiz çocuğuma sen oldun ana,
Hakkım helal olsun sorarsan bana,
Ellerim yukarıda dileğim sana,
Ya Rabb'im derdine derman eylesin!*

*Kapımda kilitsin evimde direk,
Külümü aş ettin, taşıma çörek,
Seni ipeklere sarmamız gerek,
Ya Rabb'im derdine derman eylesin!*

*Âşık İsmetî'yim unutmam dünü,
Sor da anlatayım bendeki seni,
Kırk yılın içinde kırmadın beni,
Ya Rabb'im derdine derman eylesin.*

1993'te Kahramanmaraş'ın Afşin ilçesinin Emir İlyas köyünde doğan Kul Hasan (Hasan Gören) da konumuzla ilgili bir şiirinde, eşi Melek'i kasederek müşterek ıstraptan söz eder ve çilelerin ancak birlikte göğüslendiğinde hafifletilebileceği inancında olduğunu belirtmeye çalışır.

Dertli

*Benim benden dertli bir meleğim var,
Melek benden dertli, ben de melekten.
Kırk beş yıldır, can yoldaşım sadık yar,
Melek benden dertli, ben de melekten.*

*Melek bana niyaz verdi, naz verdi,
Çiçek verdi, bahar verd, yaz verdi,
Anne oldu, dört oğlan dört kız verdi,
Melek benden dertli, ben de melekten.*

*Meleğim can verdi, canımı aldı,
Ağlarsam ağladı, gülersem güldü,
Benim her derdimin ortağı oldu,
Melek benden dertli, ben de melekten.*

***Kul Hasan**'ım, her can melek olamaz,
Her melek can verip canım alamaz,
Melek bensiz, ben meleksiz olamaz,
Melek benden dertli, ben de melekten.*

B. HASRET

Hemen hemen ölümle denk tutulan ayrılık ve hasret edebiyatımızda işlenen konuların başında gelir. Bu husus, şairler ve halkımız tarafından;

“Ayrılık yarı ölmekmiş”,

“Ayrılık ateşten gömlek”,

“Ayrılık yaman kelime / Benzemek azdır ölüme”.

“Ölüm ile ayrılığı tartmışlar, ayrılık elli dirhem fazla gelmiş.”

gibi sözlerle ifade edilmeye çalışılmıştır. Ayrılık, insanların farklı coğrafyalarda yaşamaları şeklinde olabileceği gibi ölümle de ortaya çıkabilir. Haftalar ve aylar dolusu süren ayrılık, araya yılların

girmesiyle dayanılmaz hal alır. Yegâne arzu bir an önce hasretin sona ermesidir. Öyle ki, çekilen çileler bir bakıma vuslata sona erecektir.

Sefil Selimî de hasret çekmiş nice çileli insanlarımızdan birisidir. Çalışmak için yurt dışına giden Selimî, kaçak işçi olarak gittiği Hollanda da aylarca iş bulamaz ve bu yüzden eşine para gönderemez. Birgün eşinden kahr dolusu mektup alır. Mektup, hemen her Anadolu kadınının kullanacağı ifadelerden farklı değildir; sevgi, sadakat ve yalvarış doludur. Ayrılık ve yoksulluk canına tak etmiştir artık ve eşinin gelmesini istemektedir. Selimi bu mektubu şöyle şiirleştirir.

Gel

*Yiğidim, erkeğim, efendim, beyim,
Saçlarım ağardı, dökülmeden gel.
Bulutum, yağmurum, bilmem ne deyim,
Güzelliğim çöküp yıkılmadan gel.*

*Koç katıldı, koyun-kuzu seçildi.
Birkaç yerden eksik-gedik açıldı.
Çayır-çimen, arpa buğday biçildi,
Yeni yıl ekinler ekilmeden gel.*

*Komşuların gidenleri geliyor,
Gençliğime acı telef oluyor,
Çoğu gurbet elde ölüp kalıyor,
Ölüm ocağımız yakılmadan gel.*

*Kulağında çınlıyorsa sözlerim,
Seni bana âşık eden gözlerim,
Öpmek için uzandığın yüzlerim,
Eriyip toprağa katılmadan gel.*

*Bazı elemdeyim, bazı yastayım,
Sen gideli çok dert çektim, hastayım,
Bugün dedim, mektup yazıp isteyim,
Sevgin, bedenimden çekilmeden gel.*

Yaşlandım düşüyor ağızımdaki diş,

*Ben sana koşarım, sen de bana koş,
Birkaç tane kerpiç, birkaç tane taş,
Kabirde bağırma dikilmeden gel.*

*Ey Sefil Selimî, gurbeti gezme,
Sadıksan sahip ol, ahdini bozma,
Pirini seversen yar beni üzme,
Genç iken belimiz bükülmeden gel.* (Sefil Selimî, 1978; 77-78)

Evine para gönderememenin sıkıntısı ve ezikliği içinde olan Sefil Selimi'yi bu mektup iyice yıklar. Durumu eşine anlatmaktan başka çaresi yoktur. Tabii ki mektubun cevabı da şiiirdir.

Çarem Yok

*Gurbette yaşamak, zor ve ağırmiş,
Varmak için can atıyorum çarem yok.
Vatanımdan dostlar beni çağırmiş,
Sarmak için can atıyorum, çarem yok.*

*Sapı döktüğümüz harman yerini,
Unluk yuduğumuz ardıç kürünü,
Bostanda karpuzla hıyar pürünü,
Görmek için can atıyorum, çarem yok.*

*Tavukların su içtiği yalağı,
Mangır mangır mangıdayan balağı,
Çocukların belendiği beleşti,
Sermek için can atıyorum, çarem yok.*

*Komşulardan sapıtığım hızarı,
Alıp vermediğim kalın gözeri,
Gizli gizli taşın akşam üzeri,
Kırmak için can atıyorum, çarem yok.*

*Burunsuz Kızlar'ın Deli Kiraz'ı,
Duruyor mu çaldığımız terazi?
Boz kaldıysa rehin kalan arazi,
Sürmek için can atıyorum, çarem yok.*

*Kumarcıdan kaçırdım yemeni,
Ortakçıdan yürütürdüm samanı,
Bibimgilden zekat gelen çamanı,
Dürmek için can atıyorum, çarem yok.*

*Faiz ile aldığımız parayı,
Ev sahibi tehir etsin kirayı,
İsterlerse açacağım arayı,
Vermek için can atıyorum, çarem yok.*

*Tarla bulup bolca ekin kıskayı,
Çok bitirsin, keskin alın muskayı,
Duydum kurtlar yemiş çocuk toskayı,
Vurmak için can atıyorum, çarem yok.*

*Halamın gelinlik kına tasını,
Abdest ibriğini namaz mesini,
Dedemgilin çok vuruşan tosunu,
Yormak için can ayıtım, çarem yok.*

*Gün aşmadan aşamıyorum çağları,
Sefil Selimî'yim nağlar bağları,
Dişlerimle tırnağımla dağları,
Yarmak için can atıyorum, çarem yok.*

(Sefil Selimî, 1978; 79-81)

Aynı şekilde Sefil Selimî'nin çırağı Hekimhanlı Sefil Kadimî'nin de bu tarzda ve tek ayakla söylediği bir şiiri vardır. Şiirde, eşi para kazanmak için gurbete giden ve kayın babasının ve kaynanasının yanında sanki bir sığıntı gibi yaşayan bir kadının içinde bulunduğu durumu konu edinmiştir. Yeri gelmişken onu da burada kaydedelim.

Gel Herif

*Sen gittin gideli gayet dardayım
Seversen Allah'ı durma gel herif
Şeyda bülbül gibi ahü zardayım*

Seversen Allah'ı durma gel herif

*Anamın babamın yüzü gülmüyor
Gözüm gözbebeğim sensiz olmuyor
Gönüle teselli verdim almıyor
Seversen Allah'ı durma gel herif*

*Eşikten öteye geçemiyorum
Derdimi dertsiz açamıyorum
Yoncalar boy verdi biçemiyorum
Seversen Allah'ı durma gel herif*

*Gene akşam oldu karanlık çöktü
Bu ayrılık benim belimi büktü
Saçımı ağarttı dişimi döktü
Seversen Allah'ı durma gel herif*

*Günden güne sararıyor rengimiz
Yemeden içmeden soluk bed beniz
Yas yerine döndü baba evimiz
Seversen Allah'ı durma gel herif*

*Nohut toplanacak buğday yan yattı
Sel seli götürdü güverte battı
Emmin düşünmekten aklın oynattı
Seversen Allah'ı durma gel herif*

*Damız akıyor (loğ)umuz yoktur
Külekler boşaldı yağımız yoktur
Yarmamız mercimek unumuz yoktur
Seversen Allah'ı durma gel herif*

*Bıldır ki kavurma dün öğlen bitti
Ne teyzene ne de bibine yetti
Bu yoksulluk gayri canıma yetti
Seversen Allah'ı durma gel herif*

*Gazımız kalmadı bitmek üzere
Paramız yetmiyor çaya şekere
Bu dert beni götürmeden mezara
Seversen Allah'ı durma gel herif*

*Ananda (yel) var babanda sızı
Hangi işe koşsun bu elin kızı
Dört gözle bekliyok baharı yazı
Seversen Allah'ı durma gel herif*

*Yazdım dertlerimi liste eyledim
Olan bitenleri bir bir söyledim
Sefil Kadimî'yle haber yolladım
Seversen Allah'ı durma gel herif*

Hasret olan ve birbirlerini seven insanlar için bir nebze de olsa teselli ve umut vardır. Ancak aynı şeyleri ölüm için söyleyemeyiz. Çünkü nice acıları ve güzellikleri birlikte yaşadığı eş artık ebediyen görülemeyecektir. Eşine de son derece bağlı olan birisi için, hayat artık anlamsızdır. Bu dünyaya aitliğini gösteren yegane delil alıp verdiği kuru nefestir. Çünkü her şeyiyle bu dünyadan ayrıdır.

İşte günümüz aşıklarından Hasan Turan (Doğumu; 1924, Gürpınar Köyü, Darende) da eşini kaybedince böyle bir ruh haline girmiştir.

Ağıt

*Kalem sustu, yaz diyorum yazmıyor,
Gönül dallarımda kuşlar gezmiyor,
Umutlarım, geleceğim sezmiyor,
Uyan gülüm, ne haldeyim gör beni.*

*Ne karanlık uykulardan uyandım,
Kader dedim, türlü renge boyandım,
Eoimin direği sana dayandım,
Uyan gülüm, ne haldeyim gör beni.*

Gülümserdin, ııldardı evimiz,

*Filizlendi, çiçek verdi sevgimiz,
Bir sonda mı noktalsın, bunca iz,
Uyan gülüm, ne haldeyim gör beni.*

*Bir yatıkta, kırk sekiz yıl adı var,
Güzelim yılların bende yadı var,
Sensizliğin neresinde tadı var,
Uyan gülüm, ne haldeyim gör beni.*

*Saat niçin acı acı vuruyor,
Saksılarda mor zambaklar kuruyor,
Aynada hayalin üzgün duruyor,
Uyan gülüm, ne haldeyim gör beni.*

*Eşim oldun, sen gönlümün kadını,
Nereye taşırsan, son muradını,
Kimler bilsin **Hasan Turan** adını,
Uyan gülüm, ne haldeyim gör beni. (Şentürk, 1996; 17)*

C. GEÇİMSİZLİK

Eşlerin, evlilik süresince bütün günlerinin huzurluğu geçtiği söylenemez. Yıllar geçtikçe, birtakım şikâyetler ortaya çıkar. Şikâyetler geçimsizliği de beraberinde getirir. Hatta bu, boşanma noktasına kadar ulaşır. Hemen her konuda olduğu gibi geçimsizlik konusunda da âşıklar duyarsız kalmamış, bu mesele kendi meseleleriymiş gibi, intibalarını şiirle dile getirmişlerdir. Âşık edebiyatında eşlerin geçimsizlikleriyle ilgili pek çok şiir vardır. Biz, burada günümüz âşıklarından Erzurumlu Reyhani ile Gürünlü Gülhani'nin şiirlerine yer vererek konuyu yansıtmak istiyoruz.

Yandım Avrat Elinden

*Halı aldım, hasır yerine sardı,
Eşya aldım, üç gün demeden kırdı,
Vallahi külümü göğe savurdu,
Ya ilahi, yandım avrat elinden.*

*Ben dost buldum, oysa düşman kazandı,
Kumaş aldım, üç gün giydi bezendi,
Beddua ettikçe ömrü uzandı,
Ya İlahi, yandım avrat elinden.*

*Evleneyim dedim, çıktım sokağa,
İki sola haber saldı, bir sağa,
Kesildi nefesim, düştüm ayağa,
Ya İlahi, yandım avrat elinden.*

*Kahveler, oteller, dükkânlar açtım,
Kaçtı oğullarım, şaşırdım şaştım,
Sebep avrat idi, bahtına düştüm,
Ya İlahi, yandım avrat elinden.*

*Duyun Reyhanî'yi erenler zatlar,
Hep böyle çürümüş ehl-i zevatlar,
Bize nasihata geldi kavatlar,
Ya İlahi, yandım avrat elinden.(Düzgün, 1997; 194)*

Gürünlü Gülhanî de hanımından şöyle şikâyet etmiştir:

Gücüm Yetmedi

*Gözünü sevdiğim bacaksız avrat,
Ele gücüm yetti, sana yetmedi,
Tor tay gibi dokunmadan şahlanır,
Ele gücüm yetti, sana yetmedi.*

*Uykum kaçtı, sabahları zor ettim,
İndim, caddeleri gezdim, tur ettim,
Utandım da haya ettim, ar ettim,
Ele gücüm yetti, sana yetmedi.*

*Suratını astı, kaşını çattı,
Çatlak zurna gibi, öttükçe öttü,
Bu da yetmez gibi, terlik fırlattı,
Ele gücüm yetti, sana yetmedi.*

*Yılana sarılsam, uykum gelirdi,
Hiç olmazsa, gönlüm rahat olurdu,
Çektiğimi, her kim çekse ölürdü,
Ele gücüm yetti, sana yetmedi.*

*Böyle olur, zamanenin karısı,
Kavgaya tutuşur, gece yarısı,
Başımın belası, eşek arısı,
Ele gücüm yetti, sana yetmedi.*

***Gülhanî**'yim, elim yüzüm soyuldu,
Bu destanım, her tarafa yayıldı,
Okuyanlar, güle güle bayıldı,
Ele gücüm yetti, sana yetmedi.*

Eşlerin geçimsizliği hususunda elimizde, Şarkışla'nın Saraç köyünden ikisi de âşık olan Yüzbaşıoğlu ile eşi Yeter Ana'nın birbirlerine söylediği şiirleri vardır. Yazımızı bu iki şiirle bitirmek istiyoruz. Yüzbaşıoğlu, eşine şöyle serzenişte bulunur:

Kahırlandı Nazlı Yare

*Yıllar sonra yarım arayı açtı,
Dil bilmez yar şaştım, pozuna senin.
Aramızdan kara kedi mi geçti?
"Kiş"mi dedim tavuk kazına senin.*

*Hata sende sensin, çıbanın başı,
Hak versin, çağır da er iki kişi,
Erkeği olmazsa, neyler ki dişi?
Bel bağlama, oğlun kızına senin.*

*Beni görmen, gözüün malda servette,
Onun için ömrüm geçti gurbette,
Gülücük görmedim azgın suratta,
Emeklerim dursun gözüne senin.*

*Aşkımıza gölge düştü, kastın ne?
Yemin etmedik mi, Şeme üstüne?
İkrarın kalmamış, kırklık dostuna,
Ayrılık mı düştü özüne senin.*

*Patavatsız, sivri dilli konuşun,
Ne söz dinlen, ne de bir hal danışın,
Deli eder, beni ele kanışın,
Bir de dedi-kodu, sözüne senin.*

*Yüzbaş'oglu Mihmanî'yim haneye,
Kader kul eyledi, Yeter Ana'ya,
Dövsem kovsam, yazık nere tüneye,
"Ya Sabır" çekerim, nazına senin.*

Yeter Ana ise eşine şöyle cevap verir:

Gel Sevdığım

*Gel sevdiğim, senle bir yol konuşsak,
Yüzüne bakacak halin var m'ola?
Kim suçluyor, bilmem kime danışsak,
Seni haklı gören kulun var m'ola?*

*Erkek küsmez derler, ben sende gördüm,
Sana ne ettim ki, kalbini kırdım,
Dövdün, kovdun, yine koynuna girdim,
Cilve edip saran kolun var m'ola?*

*Günahım ne ise, yüzüme söyle,
Hata sende ise, gel özür eyle,
Boynu bükük koydun, yarını böyle,
Bensiz tutunacak dalın var m'ola?*

*Yavan ekmeğini, azığa sardım,
Dağ başında ekin ekdim, çift sürdüm,
Odun şelek ettim, sırtıma vurdum,
Dikili ağacın, çalın var m'ola?*

*Sen gittin gurbete, gönül eğledin,
Beni köye mahkum ettin, bağladın,
Ben bir afet idim, arzum dağladın,
Yanmış yüreğime yelin var m'ola?*

*Yeter Ana der ki, sevdim de vardım,
Baldırı çıplaktın, yuvanı kurdum,
Birbirinden güzel yavrular verdim,
Doğru söze, tatlı dilin var m'ola?*

Kitap hacminde değerlendirilebilecek bir konu olarak gördüğümüz eşler arasındaki *sevgi*, *hasret* ve *geçimsizlik* konularına burada kısaca temas edilmiştir. Dileriz, yazımız bu tarz çalışmalara bir başlangıç ve örnek teşkil eder. Arzumuz ise, eşlerin, hep sevgi ile içiçe ve daima birlikte olmalarıdır.

Kaynakça:

Âşık Sefil Selimî, (1978), **Yalınkat** (Haz. İbrahim ASLANOĞLU), Sivas.

DÜZGÜN, Dilaver, (1997), **Âşık Yaşar Reyhanî**, Erzurum.

SAPMAZ, Gürbüz, (2000), **Refik Başaran Hayatı Türleri**, Ankara.

ŞENTÜRK, Ahmet -Mehmet GÜLSEREN-Hilmi KEYHİDİR, (1996), **Malatya Ağıtları**, Malatya.

UĞUR, Sait, (1948), **İçel Folkloru**, C.II, Ankara.